

Лілія Гренюк
Київ

У статті проаналізовані дослідження, які свідчать про наявність основної нерозв'язаної проблеми професійної освіти, яка пов'язана з тим, що становлення професіонала у період навчання студентів в університеті відбувається в учбовій діяльності, а реалізація професіонала – у трудовій діяльності. У зв'язку з цим зазначається існування різних за змістом мотивів: у першому виді діяльності – переважають учбові і пізнавальні мотиви, у другому виді діяльності – професійні мотиви. Характер підготовки професіонала, як стверджують дослідження, потребує доповнення організаційних форм роботи університету, в яких складались би професійні мотиви та плекання в рамках домінування учбових мотивів, (спрямованих у «школярські» досягнення оціночної (бальної успішності) мотивів професійних. Пізнавальні та професійні мотиви в учбовій діяльності студента оцінюються у дослідженнях як такі, що: а) не можуть бути дієвими водночас; б) як рівно спрямовані; в) як редуція професійних мотивів до пізнавальних.

Ключові слова: види мотивів, підготовка студентів, потреба, професіоналізм, навчальна діяльність, мотивація, підходи, педагогічна діяльність.

Розвиваючи особистісно-діяльнісний підхід до навчання, потрібно наголосити на такому важливому положенні: оскільки будь-яка діяльність, включаючи навчальну, опосередковується потребами, то викладач, в цілому, має формувати не тільки пізнавальні потреби, а й власне учбові потреби студента у виробленні узагальнених способів діяльності; більш розвинутих умінь та прийомів засвоєння нових знань; формувати окремі вміння у професійно орієнтованій діяльності.

Проблема діагностики та формування професійних мотивів в різних аспектах висвітлювалась в багатьох дослідженнях українських педагогів та психологів. Зазначені дослідження були спрямовані, головним чином, на визначення ієрархічної побудови професійних компетенцій, які безпосередньо пов'язані з ієрархією мотивів.

Професійні мотиви досліджувались у рамках проблеми психологічної готовності до вибору професії, професійного самовизначення, ставлення до професії, педагогічних компетенцій.

Не дивлячись на суттєву різницю у змісті, розглядають мотиви, інтереси, та орієнтири студентів як суттєві фактори, які впливають на ефективність навчальної діяльності студентів, регулюють емоційну сферу, пов'язані з успішністю адаптації до різних видів діяльності.

З'ясовано, що підготовка фахівців до професійної діяльності пов'язана, перш за все, зі змістом і підходами системи навчання у вищому навчальному закладі. В цілому вказується на те, що здобутки вчителя, який навчає дитину, мають пов'язуватись з засвоєнням у студентські роки не лише системних знань, але й особистісним зростанням майбутнього фахівця.

Слід зауважити, що особистість учителя та особистісне зростання в студентські роки закладає основи майбутньої успішної педагогічної діяльності. Дослідження вказують на те, що чільне місце в особистісному зростанні студента в умовах навчальної діяльності посідає мотивація, і як наслідок, саме з мотивацією пов'язане самовизначення студента та його готовність як випускника до професійної діяльності. Характеристика пріоритетів студента, зміна мотивів, під час навчання у педагогічному університеті, розцінені як результати підвищення рівня готовності випускника до професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу (Fomicheva 2009, p. 271) [14].

Саме тому вивчення, проблеми мотиваційної майбутніх педагогів визначена актуальним і пріоритетним напрямом з точки зору як теорії так і практики.

Отже, проблема діагностики, формування професійних мотивів у різних аспектах висвітлювалась значним колом педагогів та психологів.

Цілеспрямовані психологічні дослідження виявили загальні характеристики пізнавальних мотивів, мотивів досягнень, професійних мотивів; вплив окремих мотиваційних компонентів на формування особистості і професійне становлення.

А. Вербицький професійні мотиви досліджував у рамках проблеми психологічної готовності до професійної діяльності, до вибору професії, у тому числі педагогічної, у зв'язку з проблемами професійного самовизначення та ставлення до професії.

Найбільш вагомими результатами щодо формування професійної мотивації студента, пов'язаними з отриманням даних щодо організації та управління пізнавальною діяльністю студентів.

Свого часу ще О. Леонт'єв зазначив, що пізнавальна діяльність студентів є саме тією сферою, в якій відбувається динамічне формування мотивів, здійснюється особистісне зростання, вибудовується перспектива особистості, що позначається у подальшому на кар'єрі, та на професійному становленні.

Разом з тим, у психологічних дослідженнях, спрямованих на вивчення адаптації випускників, вказується на існування труднощів при переході від навчальної діяльності до професійної.

Саме тому вивчення питання, пов'язаного з більш органічним переходом від однієї діяльності до іншої, є актуальною проблемою педагогічної та спеціальної психології, коли йдеться, зокрема, про підготовку майбутніх сурдопедагогів (Fomicheva 2008, p. 194) [15].

Мета статті – дати характеристику пізнавальним та професійним мотивам в учбовій діяльності студента.

Проведений нами теоретичний аналіз досліджень показав, що однією із ознак сформованості професійного спрямування розглядається: усвідомлення студентом професійної діяльності як головної, сформованість у нього образу світу, образу професії; усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності.

Професійна спрямованість є особистісним новоутворенням, функціями якого виступають не лише мотиваційна, а й організаційна, направляюча та регулююча.

Важливим чинником формування професійного спрямування виступають уявлення студента про специфіку обраної професії та орієнтування у професійних компетенціях.

В якості факторів у студентські роки, які визначають динаміку педагогічної спрямованості, виділяються професійно важливі якості особистості, самооцінка, індивідуально-типові якості, характер спілкування студентів.

Професійну педагогічну спрямованість розглядають також як систему відносин суб'єкта в емоційному, когнітивному, поведінкових аспектах до професії; до себе; до дітей; до дисциплін, які викладаються у вищому навчальному закладі.

Основними у структурі психологічної готовності до вибору професії педагога виступають мотиваційний компонент, змістовий та комунікативний як домінуючі складові у структурі готовності до професійної діяльності. До характеристик готовності до професійної діяльності, віднесено значне розмаїття показників.

Показано, що готовність пов'язана з упевненістю у собі, тому що вона породжує успіхи та досягнення, викликає почуття задоволеності власною діяльністю. Задоволеність діяльністю пов'язана з таким суттєвим показником, як результат діяльності, що включає професійні компетенції. Успішність діяльності пов'язують також зі здібностями та широтою знань.

У дослідженнях звертається увага на те, що рівень сформованості мотивації студента є різним. Так, у одних студентів у мотивах виражається активність, в інших – детермінує розвиток. В одних діяльність спонукається одним мотивом, в інших кількома мотивами. Зокрема, звертається увага на пізнавальні мотиви та мотиви досягнення. Є думка, відповідно до якої кількість мотивів, які детермінують діяльність, безпосередньо впливають на загальний рівень мотивації (Fomicheva 2009, p. 60) [13].

Разом з тим, в рамках теорії домінант А. Вербицького показано, що існують домінантні мотиви, які перевищують спонукальний вплив кількох інших. При цьому зазначалося, що чим більше мотивів актуалізується, тим вищим є загальний рівень мотивації. Виявлено, що поява нових мотивів у студентів пов'язана зі змістом навчання. Тобто загальний рівень мотивації студентів залежить від наявності, мотивів, які актуалізуються у навчальній діяльності і трансформуються, видозмінюючись у трудовій діяльності.

Під час навчання студентів у вищому навчальному закладі доцільно спиратись на думку фахівців, відповідно до якої структурні компоненти навчальної діяльності детермінують розвиток загальної мотивації. З іншого боку, успішність навчальної діяльності

студентів та готовність до професійної роботи залежить від рис особистості. Так, ставлення до обраної професії як до позитивного фактора породжує власне високі показники у навчанні студентів і розцінюється як готовність до професії, впливає на інші фактори професійної зрілості, такі як бажання досягти успіху. Тобто готовність до діяльності опосередкована структурними компонентами інтелектуального змісту та особистісними характеристиками.

Відповідно до аналізу мотиваційної готовності студентів, слід зазначити, що в цілому мотивація значною мірою пов'язана, як про це було сказано вище, з навчальною та трудовою діяльністю. Саме даний ракурс теоретичного аналізу свідчить про специфічність становлення мотивації у період студентської зрілості.

Встановлено, що, окрім пізнавального мотиву, яскраво проявляється у студентський період мотиви досягнення. Під впливом останнього, студент прагне досягти успіхів, високих результатів. На жаль, психологи зазначають, що свої успіхи і досягнення студенти пов'язують, перш за все, з академічними успіхами.

З мотивом досягнення студентів пов'язують емоційні прояви. Так, у випадках, коли студенти виявляють активність та наполегливість у досягненні навчальних цілей, вони отримують велике задоволення від результатів (Morgun 1992, р. 27-40) [9].

Як на найбільш стійкий та сформований вказується на пізнавальний мотив.

Так, пізнавальний мотив опосередкований навчальною діяльністю та конкретною ситуацією, він є відносно стійким утворенням; впливає на позитивну результативність у самостійному набутті знань, у самоосвіті. Експериментально зафіксовано, що пізнавальний мотив впливає на зацікавленість до навчального процесу. З іншим мотивом, мотивом переборювання невдач пов'язують позитивні та негативні зрушення у динаміці набуття професії студентами. Як позитивне явище розцінене зафіксоване у дослідженнях бажання боротися з труднощами, які виникають під час виконання діяльності. Так, досвід, який отримує студент у подоланні невдач, стає його особистісним новоутворенням, яке орієнтує надалі студента на врахування помилок, дозволяє протистояти у майбутньому житті труднощам, долати їх, при цьому різко зменшуючи вірогідність появи помилок.

Підготовка студента до майбутньої професії розширює його уявлення про компетенції майбутньої спеціальності, з огляду на це студентів починає приваблювати практична діяльність. Якщо академічні успіхи, стимулюють до подальшого здобуття знань, то успішність практичної діяльності орієнтує студентів на постановку нових цілей.

Тобто йдеться про зафіксовані у дослідженнях різні мотиви, які змінюються під час навчання студентів у вищому навчальному закладі. Саме у даному віковому періоді та під впливом навчання студенти оволодівають професією, мають високу динаміку розвитку мотиваційної сфери.

А. Вербицький такі динамічні зміни мотивації пов'язував з існуванням відмінностей між пізнавальними і професійними мотивами, які полягають, на думку автора, у тому, що існує межа, що характеризує відмінності між учбовою та трудовою професійною діяльністю.

А. Вербицький вважав, що у психології не висвітлена сутність професійних мотивів. Відповідно вихідним позиціям, що базувались на теорії діяльності, автор проаналізував різницю між пізнавальними і професійними мотивами.

Отже, в умовах набуття професії, активність студента проявляється як в аспекті пізнавальному, так і в аспекті професійному. Віднайдені в більш пізніх дослідженнях факти, досить чітко свого часу були описані теоретично О. Леонтьєвим. Відповідно до його підходів потреби розвиваються в результаті розширення кола предметів; (у даному випадку відповідно до вищого навчального закладу навчальних дисциплін); аналіз особистістю потреб, пов'язаний з виникненням мотивів. При цьому, аналізуючи психологічну структуру діяльності, О. Леонтьєв наголошував, на тому, що у діяльності постійно відбувається трансформація, яка стосується мотивації, діяльності і особистості, а зміщення цілі на мотив віддзеркалює високий рівень розвитку особистості.

Доведено, що пізнавальні та професійні мотиви не співпадають, оскільки пов'язані з різними видами діяльності.

Поява професійних мотивів позитивно впливає на майбутню професійну діяльність. Саме з мотивацією пов'язували рівень осмислення важливості обраної професії; усвідомлення специфіки професійної діяльності; світобачення системи професійної діяльності у її розвитку.

Саме тому з метою формування цілісної структури майбутньої професійної діяльності в

період навчання студентів у вищому навчальному закладі. А. Вербицький пропонує розроблений ним алгоритм підготовки і уводить так звану «квазіпрофесійну діяльність».

Проведений аналіз досліджень з питань професійної підготовки студентів, свідчить, що у педагогічній психології зібраний осяжний експериментальний матеріал, який характеризує перехід від навчальної діяльності до трудової професійної діяльності.

Розглядаючи проблему підготовки студентів до професійної діяльності, ми виділяємо, по-перше, ставлення до дітей, розглядаємо основні спонуки та бажання працювати з дітьми, крім знань, умінь та навичок, світобачення та загальну спрямованість особистості.

Таким чином, професійна підготовка студентів-сурдопедагогів на сучасному етапі передбачає цілісну, організовану систему, яка може спиратися на формування активних дій у студентів, які передбачають трансформацію теоретичних знань у професійні вміння та навички, які можна застосовувати на практиці.

Серед причин, що поліпшують чи погіршують підготовку спеціаліста вищої кваліфікації, великого значення набуває сформованість мотивації щодо навчання, яка, у свою чергу, залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників розвитку особистості, що формуються задовго до студентських років.

Література:

1. Вербицький А. А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении / А. А. Вербицький. – М. : ACADEMIA, 2000. – 200 с.
2. Вербицький А. А. Проблема трансформации мотивов в контекстном обучении / А. А. Вербицький. // Вопросы психологии. – 1997. – № 3. – С. 12-20.
3. Вербицький А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицький. – М. : Высшая школа, 1991. – 212 с.
4. Гальперин П. Я. Психология как объективная наука : избранные психологические труды / П. Я. Гальперин. – М. : Инт-т практ. психол. – Воронеж, 1998. – 622 с.
5. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. – М. : Педагогика, 1989. – 550 с.
6. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – Ростов на Дону : Феникс, 1992. – 487 с.
7. Ломов Б. Ф. Общение и социальная регуляция поведения / Б. Ф. Ломов // Психологические проблемы социальной регуляции поведения. – М. : Наука, 1976. – С. 150-165.
8. Моргун В. Ф. Психологические проблемы мотивации учения / В. Ф. Моргун // Вопросы психологии. – 1976. – № 6. – С. 54-68.
9. Моргун В. Ф. Психологічний супровід професійної орієнтації / В. Ф. Моргун // Психолого-педагогічний супровід профілізації освіти: теорія і практика. – Полтава, 2008. – С. 29-31.
10. Моргун В. Ф. Концепция многомерного развития личности и ее приложения / В. Ф. Моргун // Философская и социологическая мысль. – 1992. – № 2. – С. 27-40.
11. Фомічова Л. І. Розвиток інтелекту та проектування навчання : чуючі, глухі, слабочуючі дошкільники / Л. І. Фомічова. – К. : Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 234 с.
12. Фомичева Л. И. Методолого-теоретические позиции высшего образования / Л. И. Фомичева // Инновационные технологии в образовании. – Симферополь, 2009. – С. 211-213.
13. Фомичева Л. И. Теоретические подходы к обеспечению перехода высшей школы в Украине на Болонскую систему / Л. И. Фомичева // Mokytojų ugdymas. Mokslo darbai. Šiaulių universitetas. – 2009. – Nr. 12 (1). – S. 60–70.
14. Фомічова Л. І. Теоретичні підходи проектування навчання студентів в рамках Болонської системи / Л. І. Фомічова // Инновационные технологии в образовании. – Симферополь : МОН АРК, ЦРОНИ, 2009. – С. 271-274.
15. Фомичёва Л. И. Методологические позиции экспериментальной педагогики высшей школы / Л. И. Фомичева // Инновационные технологии в образовании. – Симферополь : МОН АРК, ЦРОНИ, 2008. – С. 194-197.

References:

1. Verbitskiy A. A. Razvitiye motivatsii studentov v kontekstnom obuchenii. – М. : ACADEMIA, 2000. – 200 s.

2. Verbitskiy A. A. Problema transformatsii motivov v kontekstnom obuchenii / A. A. Verbitskiy // Voprosy psikhologii. – 1997. – № 3. – S. 12-20.
3. Verbitskiy A. A. Aktivnoye obucheniye v vysshey shkole: kontekstnyy podkhod. – M. : Vysshaya shkola, 1991. – 212 s.
4. Galperin P. Ya. Psikhologiya kak obyektivnaya nauka: izbrannyye psikhologicheskiye trudy. / P. Ya. Galperin – M. : Int-t prakt. psikhol. – Voronezh, 1998. – 622 s.
5. Davydov V. V. Teoriya razvivayushchego obucheniya. / V. V. Davydov – M. : INTOR, 1996. – 544 s.
6. Elkonin D. B. Izbrannyye psikhologicheskiye trudy. / D. B. Elkonin – M. : Pedagogika, 1989. – 550 s.
7. Zimnyaya I. A. Pedagogicheskaya psikhologiya. / I. A. Zimnyaya – Rostov na Donu: Feniks.–487 s.
8. Lomov B. F. Obshcheniye i sotsialnaya regulyatsiya povedeniya / B. F. Lomov // Psikhologicheskiye problemy sotsialnoy regulyatsii povedeniya. – M. : Nauka, 1976. – S. 150-165.
9. Morgun V. F. Psikhologicheskiye problemy motivatsii ucheniya / V. F. Morgun // Voprosy psikhologii. – 1976. – № 6. – S. 54-68.
10. Morgun V. F. Psykholohichnyy suprovid profesiynoyi oriyentatsiyi / V. F. Morgun // Psykholoho-pedahohichnyy suprovid profilizatsiyi osvity: teoriya i praktyka. – Poltava, 2008. – S. 29-31.
11. Fomichova L. I. Rozvytok intelektu ta proektuvannya navchannya: chuyuchi, hlukhi, slabochuyuchi doshkilnyky. – K. : Mizhnarodna finansova ahentsiya, 1997. – 234 s.
12. Fomicheva L. I. Metodologo-teoreticheskiye pozitsii vysshego obrazovaniya / L. I. Fomicheva // Innovatsionnyye tekhnologii v obrazovanii. – Simferopol, 2009. – S. 211-213.
13. Fomicheva L. I. Teoreticheskiye podkhody k obespecheniyu perekhoda vysshey shkoly v Ukraine na Bolonskuyu sistemu / L. I. Fomicheva // Mokytojū ugdymas. Mokslo darbai. Šiauliū universitetas. – 2009. – Nr. 12 (1). – S. 60–70.
14. Fomichova L. I. Teoretychni pidkhody proektuvannya navchannya studentiv v ramkakh Bolons'koyi systemy // Ynnovatsyonnye tekhnolohyy v obrazovanny. – Symferopol' : MON ARK, TsRONY, 2009. – S. 271-274.
15. Fomicheva L. I. Metodologicheskiye pozitsii eksperimentalnoy pedagogiki vysshey shkoly / L. I. Fomicheva // Innovatsionnyye tekhnologii v obrazovanii. – Simferopol : MON ARK, TsRONI, 2008. – S. 194-197.

В статье проанализированы исследования, свидетельствующие о наличии основной проблемы образования, которая связана с тем, что становление профессионала в период обучения студентов в университете происходит в учебной деятельности, а реализация профессионала - в трудовой, в связи с этим отмечается существование различных по содержанию мотивов: в первом виде деятельности - преобладают учебные и познавательные мотивы, во втором виде деятельности - профессиональные мотивы. Характер подготовки профессионала, как утверждают исследования, требует организационных форм работы, в которых состоялись бы профессиональные мотивы и сохранения в рамках доминирования учебных мотивов, (направленных в «школьные» достижения оценочной (балльной успешности) мотивов профессиональных. Познавательные и профессиональные мотивы в учебной деятельности студента оцениваются как: а) не могут быть действительными одновременно; б) как равно направленные; в) как редукция профессиональных мотивов в познавательные.

Ключевые слова: виды мотивов, подготовка студентов, потребность, профессионализм, учебная деятельность, мотивация, подходы, педагогическая деятельность.

The article analyzed studies that indicate the presence of the main unresolved areas of vocational education, which is related to the fact that becoming a professional during training students at the university is in educational activities and sales professional - in work and in so-called 'connection with this indicates the existence of different content forms: the first type of activity - dominated educational and cognitive reasons, the second type of activity - professional reasons. The nature of professional training, according to the study requires additions organizational forms of the university, which consisted directly to professional reasons and

cultivation under the domination of educational motives. Educational and professional motivation in educational activities students are evaluated in the study as being: a) can not be effective at the same time; b) exactly as directed; c) a reduction of professional motives for self-discovery.

Keywords: types of motivation, training students need, professional, educational activity, motivation, approaches and teaching activities.